

Prof. Magdić in hrvaška stenografija.

V národnem in kulturnem našem delovanji nahajamo oskromnih móž, ki ne marajo, da bi se njih ime razglašalo pri vsaki priliki, dasi so njih zasluge večje nego marsikoga, katerega prav pogostoma slavno omenjajo po časopisih. Takšen natihoma delaven móž je slovenski naš rojak, profesor Franjo Magdić, prvi ustanovitelj hrvaške in potem tudi jugoslovanske stenografije sploh.

Franjo Magdić se je porodil v Sv. Križi pri Ljutomeru na Štajerskem leta 1830. Gimnazijske in tehniške nauke je dovršil v Gradci, kjer se je viharnega leta 1848. seznanil z raznimi slovenskimi in hrvaškimi rodoljubi ter se z vso gorečnostjo mladega srca poprijel vsakega plemenitega národnega truda. Pozimi leta 1848.—1849. se je prvokrat vadil v stenografiji, katero je v prijateljskem krogu učil Hrvat Ivan Vinković, poznejši profesor na gimnaziji v Vinkovcih. Leta 1849. je Magdić na gimnaziji v Gradci začasno poučeval slovenski jezik in je med svoje učence štel tudi mladega Jakopa Missijo, sedanjega kneza in škofa ljubljanskega.

Leta 1858. je prišel Franjo Magdić v Zagreb k stavbinskemu ravnateljstvu tedanje Vojne Krájjine, kjer je služil od dné 1. vélikega travna 1858. leta do dné 21. sušca 1861. leta. Tega dné je prestopil na zagrebško realko kot profesor opisnega merstva in tù je ostal, dokler ni doslužil propisanih let in šel dné 1. vinotoka 1891. leta stalno v pokoj. Toda s tem se prof. Magdić še ni do cela odrekel vsemu delovanju, ampak še je ostal predstojnik »saborskemu stenografskemu uredu« in predsednik prvemu hrvaškemu stenografskemu društvu.

Potrebo hrvaške stenografije so čutili najbolj leta 1861., ko se je vrnilo ustavno življenje in bi se moral v Zagrebu sniti deželni zbor hrvaški. Deželna vlada je takrat javno oklicala, naj se oglasi, kdor je voljan in sposoben stenografski zapisovati razprave deželnega zbora. Oglasil se je prof. Magdić, ki je po Gabelsbergerjevem sistemu v naglici ustanovil nekakšna pravila za hrvaški brzopis, in z dvema diletantom, gg. Čegetkom in Matkovičem vred je začel prvi stenografirati hrvaške govore. Nató je Magdić vedno premišljaj, kakó bi čimdalje bolj završeval hrvaško stenografijo, in se je pri tem oziral na razvoj Gabelsbergerjevega sistema med Čehi. Leta 1862. je na zagrebški realki prvič kot neobligaten predmet poučeval hrvaško stenografijo in leta 1864 je v letnem poročilu zagrebške realke priobčil načrt svojega brzopisnega sistema.

Istega leta je prof. dr. Izidor Kršnjavi, sedanji naučni predstojnik na Hrvaškem, tudi v poročilu oseške gimnazije priobčil razpravo o hrvaškem

brzopisu, dočim je prej omenjeni prof. Vinković v Vinkovcih že leta 1862. v izvestji ondotne gimnazije v nemškem jeziku napisal „nekoliko vodil za jugoslovansko stenografijo.“ Vinković je dolgih dvajset let (1853.—1873.) na vinkovski gimnaziji poučeval v stenografiji, ali poučeval je nemški, in zato gré prvenstvo vsekakor profesorju Magdiču, ki je odslej na zagrebški gimnaziji in realki redno učil hrvaško stenografijo in takó vzgajal čimdalje več hrvaških stenografov, katerim je leta 1871. napisal prvo »hrvaško stenografijo,« ki je izšla leta 1882. v drugi popravljeni izdaji.

Prej je vsak deželni zbor hrvaški iz nova iskal podjetnika, ki bi prevzel skrb za stenografske zapisnike, in do leta 1875. je to opravilo vselej poveril gospodu Magdiču. Takrat pa se prof. Magdič po neprijetnem naključji ni več oglasil deželnemu zboru hrvaškemu, ki je nató stenografsko zapisovanje od leta 1875.—1878. izročil gospodu Antonu Bezenšku. Ta slovenski naš rojak je ob istem času predaval stenografijo na zagrebški gimnaziji in tudi izdajal list »Jugoslovanski stenograf,« dokler se ni koncem leta 1878. preselil v Sredec na Bolgarsko. Od leta 1879. do 1882. sta stenografsko zapisovanje v deželnem zboru hrvaškem vodila gg. Rudolf Fabijani in Slovenec Ljudevit Tomšić.

V tem so se v hrvaškem deželnem zboru uverili, da stenografskega zapisovanja ni umestno oddajati po dotedanji navadi, zakaj vse težavno opravilo je bilo v rokah dveh ali treh móž in stenografski zapisniki so se mogli tiskati šele nekoliko mesecev po končanem zborovanji. Tedanji predsednik deželnemu zboru, presvetli gospod Nikola Krestić, delal je torej kár najodločneje na to, da bi se ustanovila stalna stenografska pisárna, in je zopet pozval véščega profesorja Magdiča, da bi sestavil takšno brzopisno pisárno. Takó se je tudi zgodilo. Dné 14. sušca 1882. leta je gospod Magdić prvič stopil na čelo novi pisárni, v kateri je zbral šest izurjenih stenografov.

Začetek je bil dober; zapisovanje je šlo čimdalje hitreje izpod rók, in po trudu novega predsednika deželnemu zboru, presvetlega gospoda Mirka Horvata, posebnega prijatelja hrvaški stenografiji, uredila je deželna vlada z odpisom z dné 9. malega travna 1885. leta za stalno »sadorski stenografski ured« in njega predstojnikom imenovala zaslužnega profesorja Franja Magdiča, katerega je oprostila vseh opravil na véliki realki. Poleg njega je imenovala deset stalnih stenografov, ponajveč uradnikov in profesorjev, ki dobivajo razven navadne svoje plače še posebno stalno letno nagrado za stenografsko zapisovanje v deželnem zboru. Vrsté se po dva in dva vsake tri četrt ure, potem svoje zapiske kár takoj prepíšejo za tiskarno, in že drugi dan čitaš v novinah razprave in govore po stenografskem zapisniku.

Med deželnimi stenografi je tudi Slovenec, gospod Ljudevit Tomšić, ki je nekđaj hodil v Ljubljano zapisovat razprave kranjskega deželnega zbora, dočim je njega tovariš Rudolf Fabijani (umrl dné 24. prosinca 1892. leta) hodil v deželni zbor dalmatinski.

Kakor po drugih večjih mestih so spoznali tudi v Zagrebu, da bi bilo za razvoj hrvaške stenografije treba posebnega središča. Zató so že leta 1882. ustanovili »hrvaško stenografsko društvo«, v katerem bi se prijatelji stenografije vadili v hrvaški stenografiji po sistemu Gabelsbergerjevem in se trudili, da bi se hrvaški brzopis čimdalje bolj razvijal, da bi se njega znanje širilo in da bi se vzgojili dobri stenografi. Žal, to tolikanj potrebno društvo se ni moglo prav oživiti in hitro je zamrlo. Šele ko se je ustrojil prej omenjeni »hrvatski stenografski ured«, pogrešali so njega udje stenografskega društva, in da bi ga zopet oživili, zbirali so sami med seboj dobrovoljnih prineskov.

Ko so nabrali 159 goldinarjev, sklicali so dné 25. prosinca 1891. leta občí zbor na podlagi starih pravil in so zvedenega prvaka, profesorja Magdiča, izvolili za predsednika. Takoj v tej prvi seji se je zbralo dvajset stenografov, ki so ukrenili, da društvenega delovanja ni omejiti na sam Zagreb, ampak da se morajo ozirati na vse Hrvate. V ta namen se izdajaj posebno društveno glasilo ali časopis »Stenograf«, kateremu so zopet izvolili profesorja Magdiča za urednika. »Stenograf« podaja zunanjim udom ónih koristij, ki jih dobivajo zagrebški udje od rednih poukov in vaj. Zató priobčuje »Stenograf« praktične pouke o brzopisu, vaje za čitanje, poročila o društvenem delovanji in o stenografiji sploh, o nje zgodovini in nje napredku zlasti pri drugih Slovanih.

Prav Magdičeva zasluga je, da se je stenografsko društvo okrepilo in da mu je zagotovljen obstanek in daljni razvoj. Udje se množé, hodijo marljivo poslušat Magdičeva predavanja in se po njega vodilu vadijo v brzopisu. »Stenograf« izhaja vsak mesec razven meseca vélikega srpana in kimovca in se ne ozira samó na hrvaško, ampak tudi na slovensko stenografijo, kakor nam najbolj priča slovenski članek o slovenski stenografiji, katerega je priobčil gospod Anton Zupan v 6. in 7. številki lanskega tečaja. Uspešno delovanje prerojenega društva je skoro spoznala hrvaška deželna vlada, ki je društvenemu glasilu prisodila 100 goldinarjev letne podpore in ga s posebnim odpisom priporočila vsem hrvaškim šolam in vsem hrvaškim učiteljem, da si ga naročé. »Stenograf« stóji na leto 2 goldinarja, za dijake 1 goldinar, udje pa ga dobivajo brezplačno. Plačujejo pa izvršujoči in podpirajoči udje po 2 goldinarja, dopisujoči po 1 goldinar društvenine na leto.

Zasluge, ki si jih je profesor Magdić pridobil za razvoj hrvaške stenografije, znane so tudi že na tujem, in leta 1890. so mu na jubilarni raz-

stavi v Monakovem podelili častno diplomo. Prav takšno so mu dosodili lani v Pragi na četrtem češkem in prvem vseslovanskem stenografskem shodu.

Ne motimo se, ako štejemo profesorju Magdiću v zaslugo, da se sedaj že po mnogih srednjih šolah hrvaških redno poučuje v stenografiji, in gotovo je veselo znamenje, da se je minulo zimo njega društvenih predavanj udeleževalo šestdeset slušateljev.

Toliko se nam je zdelo potrebno povedati o delovanji tega vrlega in plemenitega našega rojaka, da ga svet ne pozabi in da vsaj nekoliko ocenimo njega zasluge. Ustanovitelj hrvaške in jugoslovanske stenografije sploh je profesor Franjo Magdić. Bog ga poživi še mnogo let!

Josip Starč.

Valvasorjeva rodbinska rakev v Polšniku.

Spisal **Harambaša.**

Ko sem se pred nekaj leti vračal z lova domov skozi Polšnik, majhno gorsko župo dekanije litijske (680 *m* absolutne višine), stopil sem mimogredé v ondotno cerkev, posvečeno rojstvu blažene Device. Po stari navadi svoji sem si jo hotel ogledati, dasi nisem pričakoval posebnih zanimljivostij. V kapelici sv. Ane pri vhodu opazim na levem zidu kamenito ploščo. Pri slabi luči sem izbral že ves izlizan napis, ki pripoveduje, da je tu pokopan nekdo Valvasorjevih. To me je zanimalo, in sklenil sem, da o priliki preiščem to stvar.

Spomnil sem se, da dné 13. kimovca prihodnjega leta poslavimo dvestoletnico smrti vélikega kranjskega kronista; domislil sem se tudi óne rakeve in ugibal, da bi vsekakor zanimalo óžje rojake slavnega možá, zgodovinarje pa sploh, ako bi se dognalo, kdo njega prednikov, vrstnikov ali potomcev čaka vstajenja v samotnem Polšniku. Zató sem se nedavno novič napotil v Polšnik.

Dotični epitaf je preprosta marmornata ploča od domačega temnomodrega marmorja, prepreženega z belimi žilami. Obseg ji je 80 × 40 *cm*. Na sredi ima izbočen križ, podoben križu vitezov nemškega reda, samó da je vertikalni del vsaj za polovico daljši od horizontalnega. Nad križem in pod njim se čita v latinskih črkah ta-le napis: